

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

ТРУДИ ФІЗИЧНО-МАТЕМАТИЧНОГО ВІДДІЛУ,

т. II, вип. 4

ЗБІРНИК ПРАЦЬ
ДНІПРОВСЬКОЇ БІОЛОГІЧНОЇ СТАНЦІЇ

Під керуванням проф. Д. О. БЕЛІНГА

Ч. 1

ACADÉMIE DES SCIENCES D'UKRAÏNE

MEMOIRES DE LA CLASSE DES SCIENCES PHYSIQUES ET MATHÉMATIQUES

tome II, Livr. 4

TRAVAUX
DE LA STATION BIOLOGIQUE DU DNIÉPRE

Sous la direction de prof. D. BELING

№ 1

У КИЇВІ

З друкарні Української Академії Наук

1926-

З М І С Т.

	Стор.
<i>Д. Белінг.</i> Дніпровська Біологічна Станція та її науково-дослідча діяльність	151
<i>Г. Верещакін.</i> Список Cladocera Дніпровського басейну Київського району.	177
<i>Ю. Марковський.</i> До фауни Cladocera р. Тетерева	181
<i>Ю. Горощенко.</i> Замітка про фауну Trichoptera річки Дніпра	189
<i>М. Гримайловська.</i> Spongillidae р. Дніпра та стоячих всдоймищ м. Києва	193
<i>Д. Радзимовський.</i> До вивчення осіннього планктону р. Прип'яти.	199
<i>М. Холодний.</i> Матеріяли до екології залізобактерій в звязку з питанням за біохемічне походження деяких залізних руд.	207
<i>М. Шарлемань.</i> Експерсії від Києва до Старого Глибова та назад.	239
<i>Вад. Совинський.</i> Microlepidoptera з околиць Дніпровської Біологіч. Станції	251
<i>Вад. Совинський.</i> Нові для України „водяні“ лускокрильці.	267
<i>Д. Белінг.</i> До пізнання фауни Rhynchota р. півд. Бога.	273

S O M M A I R E.

	Стор.
<i>D. Beling.</i> Die biologische Dnjepr-Station und ihre wissenschaftliche Forschungstätigkeit.	173
<i>G. Werestschagin.</i> Verzeichniss der Cladocera des Dnjepr-Bassins bei Kiew.	177
<i>I. Markowsky.</i> Zur Fauna Cladocera des Flusses Tetjerew.	187
<i>G. Gorostschenko.</i> Bemerkungen über die Fauna Trichoptera des Dnjeprs	191
<i>M. Grimailowskaja.</i> Spongillidae des Dnjeprs und der Umgegend Kiews.	197
<i>D. Rädzimowsky.</i> Zum Studium des Herbstplanktons des Flusses Pripjatj.	206
<i>N. Cholodny.</i> Beiträge zur Oekologie der Eisenbakterien und zur Frage nach der biochemischen Entstehung einiger Eisenerze	236
<i>N. Charlemagne.</i> Wissenschaftlicher Ausflug von Kiew nach d. Alten Glybow und zurück.	249
<i>Wad. Sowinsky.</i> Microlepidoptera aus der Umgegend der biologischen Dnjepr-Station.	265
<i>Wad. Sowinsky.</i> Neue für Ukraine Hydrophile Lepidopteren.	271
<i>D. Beling.</i> Zur Kenntnis der Fauna Rhynchota des südlichen Bug's.	283

Експедиція Дніпром од Київа до Старого Глибова (на Чернігівщині) та назад.

М. Шарлемань.

Щоб зробити деякі спостереження над життям дніпровських птахів влітку, я з П. Єзерським, Б. Домбровським та О. Лубкиним зробив у червні 1908 р. невелику експедицію човнами від Київа до с. Старого Глибова колишнього Остерського повіту, на Чернігівщині. Село Старий Глибів сидить на лівому березі Дніпра 7 верстов задальшики від гирла Прип'яти. Дорогою ми побували на багатьох заводах та протоках і, таким чином, пропливли в обидва кінці верстов із 200. З Київа виїхали 17 червня (за н. ст.), пливли проти води до 23 червня й повернули до Київа 29 червня. Нашу подорож можна було зробити й за коротший час, але ми мали на меті ознайомитись з життям дніпрянських птахів і через те не квапились.

Од Старого Глибова і до Межигір'я (Київського повіту, на 21 верстві від Київа), Дніпро тече приблизно по меридіану, а далі підступаючи до Київа, він трохи звертає на захід. На 7 верстов вище від Старого Глибова в Дніпро вливається Прип'ять, найповідніший з Дніпрових допливів. Як свідчить інж. Максимович¹⁾, злившись з Прип'яттю, річище Дніпра збільшується трохи чи не вдвоє. Між Прип'яттю та Київом в Дніпро з правого боку вливаються ще два допливи, Тетерів та Ірпень. Тетерів зливається з Дніпром на 74 верстві вище від Київа, Ірпень—на 37. На 9,5 верстві вище від Київа з лівого боку Дніпро приймає великий плавний доплив Десну, й тоді його річище не міняється мало не до самісіньких порогів. В тій частині річки, якою ми подорожували, вона дуже колінкувата; де-не-де ріка вигинається трохи чи не на 90°. Подекуди річище поділяється на кілька проток. Вода по весні, в різних участках ріки прориває навпростець протоки, так звані простки. В таких простках ріка дуже бистра. Підчас нашого подорожування скрізь ще можна було бачити наслідки великої, трохи затяжної поводи 1908 р. В багатьох місцях ріка була далеко ширша ніж у межінь; коси та мілини ще не високо стояли над водою; під крутими берегами між корінням чагару та дерев ріка нанесла великі купи замузу. Як нам казали селяни, по весні 1907 та 1908 р. коло с. Чернина (Остерського повіту) підмгло та попусувалося десятин з 10 соснового лісу:

¹⁾ Максимович. Днепр и его бассейн, т. I, стор. 65 і 69.

За попередніх років підчас поводи не заливало цього лісу. Через високу воду 1903 р. по Тетереві до Горностайполя від Київа ходив невеличкий пароплав.

Коло Сухолуччя, с.с. Нових та Старих Петрівців, Валків та Вишгорода до Дніпра підходять горби, коло Сухолуччя вони не високі і не підступають до ріки такими кручами, як коло зазначених вище сіл. Лівий берег низький, тільки де-не-де вздовж нього тягнуться піскові кучугури — дюни, а місцями можна бачити рубіж другої тераси, що обріс сосновим лісом. Береги Дніпрові в цьому районі одноманітні й нудні, скрізь тільки пісок та лоза. Ліс коло ріки є коло Старосілля, Вишгорода, Валків, Старих та Нових Петрівців, Толокунської Рудні та вище Окунинова (Остерськ. повіту) Цікавий дубовий гай є у Толокунській Рудні (Радомиський повіт). Тут серед 30—50 річного дубняка ми натрапляємо на величезні сухі столітні дуби, які свідчать, що колись в цих місцях був могутній дубовий гай. Цей гай підступає до самісінької води і через те такі характерні для лісової фавни форми, як голуб-синяк (*Columba oenas* L.), тут гніздиться недалеко від таких типових птахів для великих водозборів, як річний крячок (*Sterna hirundo*), малий крячок (*Sterna albifrons*), малий пісочник (*Aegialitis dubia*) і т. п.

Підчас екскурсії ми бачили 85 видів птахів. Для екскурсії по річці влітку таке число видів можна вважати за чимале. Ссавців (*Mammalia*) ми здибали тільки випадково. Наслідки перебування водяної норичи (*Arvicola amphibius*) ми бачили скрізь. Треба гадати, що багато дрібних гризунів та інших звірят знищили останні великі дніпрові водонілля. 28 червня проти с. Сваромля (Остерськ. пов.) О. С. Лубкин застрелив 4 кажани трьох видів: *Nyctalus noctula* Schreb. і *Pipistrellus pipistrellus* Schreb., *Eptesicus serotinus* L.

Земноводників та плазунів ми спостережали теж дуже мало. Найчастіш, як у Дніпрі так і в заводах і старухах, траплялася зелена жаба (*Rana esculentaria* *ridibunda* Pall.). Часто ми бачили також лучну жабу (*Rana arvalis* Nilss.) та зелену ропуху (*Bufo viridis* Laur.) і ропавку-часничницю (*Pelobates fuscus* Laur.). Останні два роди найчастіш бували по ямках у землі: *Bufo viridis* Laur. в підземних норах під кручами, а *Pelobates fuscus* Laur. — в вертикальних ямках на луках. Рідше трапляється кунька (*Bombinator bombinus* L.) та рохавка зелена (*Hyla arborea* L.). Плазунів підчас подорожи ми бачили дуже мало. Коло Толокунської Рудні помітили одного вужа (*Natrix natrix* L.) та деякими місцями п'ять екземплярів великих черепах (*Emys orbicularis* L.). Всі вони були мертві, але на їх не було видно наслідків силуваної смерті. На мій погляд, вони загинули через те, що їли отруєну кукільваном рибу. Такої отруєної риби ми бачили скрізь чимало. З риб треба відзначити знахідку бичка (*Gobius fluvialis* Pall), якого ми знайшли коло однієї коси поблизу ст. Пічки Радомиського повіту ¹⁾.

¹⁾ Д. Е. Б е л и н г. Очерки по ихтиофауне Днепра. Труды Дн. Бюл. Ст., в. I, стор. 101.

Орнітологічна колекція, зібрана підчас подорожи, мала в собі: 60 шкурок птахів, 150 яєць і 13 гнізд.

Підчас подорожи ми спостережали отакі роди птахів:

Colymbus cristatus Linn. Пірникоза велика: Пару цих птахів ми бачили 29 червня на затоці Проріз коло коси Баскаків, недалеко від с. Лютежа Київського повіту. Одного птаха — старого самця ми застрелили. Здається, десь поблизу було гніздо цих птахів.

Ardetta minuta (L). Бугайчик. Стару самицю здобули 25 червня коло ст. Пічки Радомського повіту.

Ardea cinerea L. Чапля сіра. Часто бачили непаристі особини, а також і пари цих птахів. Зграйку в 5 птахів спостережено в урочищі „Хороша“ і коло оз. Уйови (Київськ. пов.).

Ciconia ciconia L. Чорногуз білий. Скрізь дуже звичайний. В гирлі Ірпеня коло с. Казарович бачили великого дуба з 15 гніздами чорногуза. В гнізді коло Толокунської Рудні (Радом. п.) 21 червня були вже напівпернаті діти.

Старі осокорі з гніздами чорногузів дуже характерні для Дніпрових берегів вище Ірпеня. Іноді на таких деревах під гніздами чорногузів прив'язані великі вулики-колоди для бджіл. В стінках гнізда у Толокунській Рудні на великому столітньому всохлому дубі було знайдено гніздо боривітра (*Tinnunculus tinnunculus* L), в дуплах по-під гніздом чорногуза—знайдено гнізда кібчика (*Erythropus vespertinus* L), сиворакші (*Coracias garrulla* L), галки (*Coloeus monedula soemmerringi* Fischer), хатніх та польових горобців.

Querquedula querquedula (L). Чирянка більша. Підчас подорожи траплялася часто. Самці линяли.

Nettion crecca (L). Чирянка менша. Траплялася рідше як попередній вид. Застрілений під Глібівкою (Київськ. пов.) самець дуже линяв.

Anas boschas L. Крижень. Пару крижнів бачили коло Пічок (Радомськ. пов.).

Tinnunculus tinnunculus (L). Боривітер. Гніздо боривітра знайдено 21 червня в стінці гнізда чорногуза в Толокунській Рудні.

Erythropus vespertinus (L). Кібчик. Пару кібчиків бачили 21 червня коло гнізда чорногуза в Толокунській Рудні. В дуплі було їхнє гніздо. На острові коло Толокунської Рудні спостережали кілька пар цих птахів. 3 червня надібали кібчиків по-під Окуниновим (Чернігівщ.). Досить багато їх бачили 27 червня коло с. Толокуні. Дупла, що з них вилітали ці птахи, були порожні, тільки в одному на дні знайдено багато крил бабок (*Odonata*).

Milvus korschun (G m.) Шуліка чорна. Часто траплявся підчас подорожи. Як казали селяни, багато шулік зібралось 25 червня в протоці Дніпра коло Толокунської Рудні. Тут вони ловили отруєну кукільваном рибу.

Haliaeetus albicilla (L.) Орел-сіруватень. Одного бачили над Дніпром 26 червня коло Толокунської Рудні.

Circus aeruginosus (L). Лунь болотяний. Одного бачили 26 червня коло Толокунської Рудні.

Aquila maculata (Gm). Піворлик великий. Здається цього підорлика бачили 29 червня недалеко оз. Уйови.

Coturnix coturnix (L) Перепелиця. Питьпідьомкання чути було коло Толокунської Рудні.

Fulica atra L. Лиска. Лиску бачили на Свинячім озері коло с. Нових Петрівців.

Porzana porzana (L). Погонич. Чули й бачили їх на болоті коло оз. Уйови.

Crex crex (L). Деркач. Покрик чули скрізь дуже часто.

Aegialitis dubia (Scop.). Пісочник малий. Пісочник нам траплявся на всіх Дніпрових мілинах, та косах:

18 червня на косі проти Сваромля (Остерськ. пов.) знайшли яйце пісочника без шкаралущі, а на косі в гирлі Ірпеня кілька порожніх гніздових ямок.

27 червня коло Чернина знайшли одне яйце.

27 червня коло Ясногородки в гніздовій колонії малих крячків (*Sterna albifrons* Pall) знайшли кілька яєць пісочників.

28 червня на косі біля Тарасович знайшли кілька яєць. Того-ж-таки дня знайшли яйця на косах коло Ірпеня і проти с. Сваромля. Всі гнізда пісочника крім двох, що їх було знайдено коло Чернина та Ірпеня, містилися в гніздових колоніях малих та річних крячків (*Sterna albifrons*) і *Sterna hirundo* L.). В кожному окремому місці пісочник займає просторіший район ніж річна та мала рибалка. Його гнізда ми знаходили на суходільному березі в колоніях річних рибалок і на косах серед колонії малих рибалок. Гніздові ямки пісочника ми иноді знаходили в смузі річного намулу, недалеко одну від одної, дуже часто коло якого-небудь шматочка кори. Боки пісочникової гніздової ямки крутіші, ніж у рибалок. Промір пісочникових ямок 90—100 mm., глибина—15—20 mm. Ямка викладена маленькими камінцями або черепашками мшлюсків (*Sphaerium*, *Pisidium*, *Lithoglyphus* etc.). Одного разу бачили ямку викладену шматочками кори. Камінці знаходили навіть у порожніх гніздах.

Пісочники роблять багато запасних ямок: на косі, що на ній живе дві парі пісочників, можна знайти до десяти ямок, зовсім готових, а також ще оце тільки початих.

Та на косі коло Ясногородки ми знайшли повну кладку—четверо яєць. Від цього гнізда зіркою розходився слід пісочника. Коли надалеко від гніздової ямки є шматочок кори, то по сліду пісочника можна бачити, що цей пташок любить зіскакувати на це „високе“ місце.

Цікаво зазначити, що після бурі, що була 23 і 24 червня, ми знаходили багато пісочникових і малого крячка яєць не в гніздових ямках, а просто на рівному піску. Жадних ямок після бурі на косах не залишилось. Очевидно, їх засипав вітер, а птахи мусіли зносити свої яйця на

рівній поверхні піску. Здається, що це пояснює чому пісочники риють запасні ямки. При певній кількості ямок є надія, що вітер не всі з них засипле. Можна гадати, що камінці та черепашки по боках гніздової пісочникової ямки є баласт, що хоч трохи зміцнює цю нетривку будівлю. Серед яєць пісочника, що ми їх зібрали, не було жадного з зародком.

Vanellus vanellus (L.) Чайка. Чайка дуже поширена в районі нашої подорожи. Коло Київа, коло с. Сваромля та в гирлі Тетерева ми спостережали великі зграї цих птахів. Підчас подорожи багато чайок почало линяти.

Здається, що великий відсоток чайок не малц 1908 року гнізд через те, що висока вода в травні та червні покривала мало не всі гніздові місця цих птахів.

Haematopus ostralegus borysthenticus Charlem. Кулик сорока. Бачили окремі птахи коло Київа проти гирла Десни та коло Сухолуччя (Радом. пов.).

Numenius arquata (L.) Кульон великий. Бачили кілька разів парами та зграйками в п'ять штук.

Limosa limosa L. Грицик великий. Один екземпляр бачили в урочищі „Хороша“ проти Сваромля.

Totanus totanus (L.) Коловодник звичайний. Траплявся часто коло Старого Глибова.

23 і 24 червня знайдено два гнізда-ямки серед купин густої перосли осоки (*Carex acuta* L), ріденько вистелені сухими билинами. В гніздах було по чотири яйця з зародками.

Totanus erythropus (Pall). Коловодник червононогий. Цих коловодників ми чули та бачили в зграях чайок та окремими парами коло Київа на оз. Солодкому і в уроч. „Хороша“ проти Сваромля.

Helodromas ochropus (L). Коловодник телегуз. Кілька пар бачили в ліску коло Пічок.

Tringoides hypoleucos (L.) Коловодник набережник. Цих птахів бачили дуже мало, тільки кілька штук.

Glottis glottis (L). Коловодник великий.

18 і 28 червня бачили зграйки в урочищі „Хороша“.

Rhyacophilus glareola (L). Коловодник болотяний. Зграйку в 15 штук бачили 18 червня в урочищі Хороша. 28 червня в тих самих місцях бачили кілька пар.

Ravoncella pugna (L) Коловодник брижач. Брижачів бачили скрізь від Київа до Старого Глибова невеликими зграйками (до 10 шт.). Самці підчас подорожи були ще в шлюбному убранні.

Pelidna alpina (L). Побережник чорногрудий. Стару самицю здобули 26 червня на косі Потапівці (коло с. Голокунської Рудні, Радомськ. пов.). Самотній пташок блукав по косі ¹⁾.

Gallinago gallinago (L). Баранчик крехтун. 23 червня коло Нового Глибова (Остер. пов.) чули баранчика, який токував. 28 червня, гарного

¹⁾ Шарлемань. Заметки о куликах песочниках (подсем. Tringinae) окр. Києва. Птицевед. и Птицеводство IV. в 2. 1913, стор. 126.

ясного вечора баранчики щиро токували над луками проти с. Сваромля. Баранчик, коли він токує, здаля трохи нагадує жайворонка. 28 червня баранчики токували до півночі. 29 червня токування почалося вранці рано.

Larus canus L. Мартин сивий. Бачили пару цих птахів 27 червня коло Київа проти гирла Десни.

Larus fuscus L. Мартин чорнокрилий. Чорнокрилого мартина, що летів за водою, помітили 20 червня коло с. Чернина (Остерськ. пов.). Другого мартина здобули 22 червня на замілі проти с. Окунинова (Остерського пов.). Це була стара самиця з слабко розвиненим яєчником. Здається ці обидва мартини були мандрівні птахи, що не гніздилися 1908 році¹⁾.

Chroicocephalus ridibundus (L.) Мартин звичайний. Мало не щодня ми бачили цих мартинів. Деякі з них почали вже линяти. Голова таких птахів трохи побіліла.

Наші спостереження не дають змоги розв'язати питання, чи гніздився де-небудь від Київа до Прип'яти звичайний мартин, чи ні.

Sterna albifrons Pall. Крячок малий. Цей птах нам траплявся скрізь. Ми не бачили ні однієї заміли, або коси, щоб коло неї не літали ці чудові птахи. З привмним скрекотом та піскнявою літають вони вдовж берега. 18 червня на косі проти с. Тарасович (Остерськ. пов.) ми знайшли перше яєчко малого крячка та кілька порожніх гніздових ямок його. 27 червня знайшли цілу гніздову колонію коло с. Ясногородди, а 28 червня теж колонії коло Тарасович та Сваромля.

Слід сказати кілька слів про коси, що на них було знайдено гніздові колонії малих рибалок. Коло берега коси виростають в таких місцях, де стрижень ріки звертає від одного берега на другий. В кутку між берегом і стрижнем течія зовсім слабшає, таким чином пісок, що його несе вода, тут осідає. Робиться мілина. Влітку, коли вода спаде, мілина, що була під водою, починає де-далі усе більше висовуватися з води, повстає коса, що має форму сегменту. Нижчий кінець її (за водою) трохи вищий з протилежного боку. Він вищий тому, що він старіший. До берегів коси вода наносить різний гамуз: шматочки кори, дерева і т. п. Хвилі викпдають це сміття на берег. Влітку вода швидко падає, і ці намули рівнолежними смугами лежать вздовж берега. Звичайно коси майже зовсім не мають рослин. Тільки де-не-де на них росте *Nasturtium amphibium* *Cypripedium puberulum* травка яка, рідко—*Graciola officinalis*. Порослі лози, т. звана шелюга, починаються вже на суходільному березі. Знати топографію коси дуже важливо, щоб з'ясувати деякі явища в пташиному житті.

Знайдені гніздові колонії малих крячків містилися виключно на високій сухій частині коси. Ні одного гнізда ми не знайшли на суходільному березі між шелюгою, а також на низькій вогкій березі коси.

¹⁾ Шарлемань. Заметки о некоторых чайковых (Lariformes) окр. Киева. Птицевед. и Птицев. т. IV, в. 3. 1913.

Гнізда це — невеличкі ямки в піску без жадної постілки. Промір ямок — 100 — 110 mm., глибина ямки 10 — 30 mm. Дуже часто ямку вирито коло якого-небудь шматка кори, кількох черепашок на піску і т. п. В гніздових колоніях малих крячків завсіди знаходили пісочникові гнізда (*Aegialitis dubia* Scop). В гніздах малих крячків ми знаходили по три, два, по одному яйцю. Невеликий відсоток яєць був з зародками.

Малі крячки, коли підійти до їх гніздової колонії, більш полохаються ніж річні крячки. Вони ближісінько підлітають до людини, жалісно скрекоцуть, але до відваги чорних крячків (*Hydrochelidon nigra* (L)) їм іще далеко.

Рибальство малих рибалок часто провадиться у верхній частині коси, де на мілководді зграями біжить маленька риба. На мокрому березі коло води часто можна бачити парочки цих птахів, що відпочивають після рибальства.

Sterna hirundo L. Крячок річний. Це найзвичайніший птах в районі наших дослідів. Гніздові колонії знайдені вище с. Толокуні на суходільному березі коло коси Потапівки (Радомиськ. пов.) і коло с. Ясногородки на межі Київського та Радомиського повітів. Здається, що була ще колонія коло Тарасович (Остерського повіту).

Всі зазначені колонії уміщалися на пісковому ґрунті суходільного берегу коло кіс.

Гніздові ямки ми знаходили виключно в піску серед порослів шелюги. На відкритих місцях, на мілинах ми не знаходили яєць цього птаха¹⁾. В гніздових ямках знаходили скудятну постілку: одну, дві тоненьких билинки mm. 50 завдовжки, стільки-ж сухих листяків лози, шматочок кори. Може бути, все це було занесено в ямки вітром. Гніздові ямки мало не всі були знайдені серед смуг дрібного гамузу, що залишивсь після водопілля. В зазначених місцях зібрано такі поклади яєць (розміри подаються в міліметрах):

		a	b	c
1.	Берег Дніпра коло Толокуні . 25. VI.	42,5 × 31	41,5 × 31,5	—
2.	Коло с. Ясногородки 27. VI.	42 × 30	41,5 × 30	—
3.	” ” ”	43 × 30,5	42 × 31	—
4.	” ” ”	40 × 30	41 × 30,5	42,7 × 30,2
5.	” ” ”	41 × 30.		

Кладки яєць 1, 2, 3 і 5 свіжі. В кладці яєць 5 — зародки. Яйце 4, крім великого розміру, визначається ще й своїм кольором. По брудно-зелено-білому тлі ґрунту його розкидано каштанові дрібні плямки та крапки. Навколо товетого кінця плямки зібрано віночком.

Hydrochelidon nigra (L). Крячок чорний. Це найзвичайніший птах Над Дніпром чорні крячки збиралися великими зграями увечері в

¹⁾ 1913 року та пізніш яєць та пташенят *Sterna hirundo* L. я знаходив чимало на одній мілині, на якій не було майже жадної билини. Ця мілина так звана „Пресередь“ лежить нижче Десни коло Києва. III.

годину, мовчки літали над водою і ловили однодневці (*Ephemera gidae*). Гніздові колонії цих птахів знайдено на острові Загибельному проти с. Сваромля. Тут вони гніздилися на невеликих озерах, що рясно обросли купавами та лататтям (*Nymphaea alba et Nuphar luteum*), різаком (*Stratiotes aloides*) і т. и. На одному озері 18 червня знайдено двоє яєць. Яєць ми не взяли, гадаючи, що їх візьмемо коли будемо повертати додому. 29 червня яєць в цьому гнізді не було. Очевидно буря, яка була 23 і 24 червня, скотила їх у воду. В другому місці на постільці із перегнилих рослин знайдено два гнізда. Гнізда це—купки гнилої та вогкої осоки. В одному гнізді було двоє яєць, в другому одне з маленькими зародками. За попередніх років в цих місцях можна було бачити молодих чорних крячків, що на початку червня вже добре літали. Що ці птахи в 1908 р. пізно гніздилися, на мою думку, пояснюється великим та довгим водопіллям того року.

Columba oenas L. Голуб синяк. 26 червня, коло Толокуні синяки було знайдено на гніздуванні. Вони часто влітали в дупла величезних осокорів та верб.

Turtur turtur (L.) Горлиця. Гніздо, в якому було двоє яєць із великими зародками, знайдено 25 червня коло с. Пічки (Радомиськ. пов.). Кілька горлиць бачили по-над Дніпром у різних місцях.

Cuculus canorus L. Зозуля. Кілька зозуль помічено 21 червня коло Толокунської Рудні.

Caprimulgus europaeus L. Дрімлюга. Одного застрелено 17 червня коло Старосілля.

Coracias garrula L. Сиворакша. 20 червня в дуплі дуба коло Глібівки знайдено двоє яєць цього птах, 21 червня четверо яєць з великими зародками знайдено коло Толокунської Рудні, 26 червня четверо яєць також із великими зародками знайдено в Толокуні. В дуплах сухого дуба під гніздом чорногозуза в Толокунській Рудні сиворакші гніздилися в сусідстві з галками, кібчаком, боривітром (*Tinnunculus tinnunculus* (L) та горобцями.

Alcedo attis L. Рибалочка. Одного помічено 26 червня коло Толокунської Рудні.

Dendrocopus major (L.) Дятел звичайний. Одного бачили 20 червня коло Глібівки.

Jynx torquilla L. Крутиголовка. Зустрічалася 20 червня в Глібівці та 21 червня в Толокунській Рудні.

Hirundo rustica L. Ластівка сільська. Бачили досить часто коло пристанів пароплавів та коло сіл.

Riparia riparia (L.) Щурик підбережок. Чимало великих гніздових колоній цих пташок траплялося від Києва до Ст. Глибова. В одному місці коло Старосілля знайдено поодинокі гніздову нору, що її заселяло двоє шурків. Найближча колонія звідсіля знаходилася принаймні з верстуву завдальшки на протилежному березі.

Phoenicurus phoenicurus (L). Горихвістка. Помічено її коло Толокунської Рудні.

Luscinia luscinia (L). Соловейко. Співи соловейка чули в Толокунській Рудні і в Пічках.

Pratincola rubetra (L). Янчук лучний. Дуже поширений птах. Найчисленніший був коло Толокунської Рудні.

Merula merula (L). Кіє і **Nylocichla philomela** (Burm). Дрізд співак. Співи цих птахів чули в Пічках.

Sylvia communis Lath. Кропив'янка сіра. Дуже поширений птах. 21 червня в Толокунській Рудні знайдено гніздо з 2 яйцями, з одного яйця на наших очах вилунилося пташеня. 25 червня коло Пічок знайдено гніздо з чотирма свіжими яєчками. 28 червня коло Сваромля знайдено гніздо теж з чотирма яєчками; в них були невеличкі зародки. На мою думку, всі яйця були вже другої кладки, бо ми бачили пташенята, що вже гарно літали.

Sylvia atricapilla (L). Кропив'янка чорноголова. Бачили цього птаха в Толокунській Рудні та в Пічках.

Sylvia borin (Bodd.). Кропив'янка садова. Гніздо з трьома свіжими яєчками знайдено 25 червня в Пічках.

Sylvia nisoria (L). Кропив'янка рябогруда. Пару цих пташок застрелили 18 червня коло Сваромля.

Salamodrus chaenobaenus (L). Очеретянка мала. Найзвичайніша пташка Дніпрових луків. 26 червня коло Толокуні бачили молоді пташенята, що вже добре літали.

Acrocephalus palustris (L). Очеретянка болотяна. 21 червня коло Толокунської Рудні знайдено гніздо з чотирма яєчками; в них були зародки. 25 червня коло Пічок знайдено 2 гнізда: одне з чотирма яєчками, друге — з двома. В Толокунській Рудні крім того знайшли чимало порожніх гнізд.

Locustella fluviatilis (Wolf). Кобилочка річна. 22 і 25 червня співи чималого числа цих пташок чули коло ст. Пічки.

Phylloscopus sibilatrix (Bechst.). Вівчарик жовтобровик. 21 червня бачили його коло Толокунської Рудні.

Hedymela atricapilla (L). Мухоловка строката. Помічено коло Толокунської Рудні 21 червня.

Muscicapa striata (Pall). Мухоловка сіра. Бачили її коло Толокуні та Толокунської Рудні.

Enneactonus collurio (L). Сорокопуд терновий. Скрізь дуже звичайний птах. 18 червня коло озера Уйови бачили молоді пташенята, що вже добре літали.

Lanius minor Gm. Сорокопуд чорночолый. Траплявся досить часто. Екземпляри колекції здобуто 25 червня коло Пічок та 26 червня коло Толокунської Рудні.

Anthoscopus pendulinus (L). Реміз. Здобуто старого самця коло нескінченого гнізда 25 червня у Пічках.

Cyanistes coeruleus (L). Синиця блакитна та **Parus major** L. Синиця велика. Ці синиці знайдено коло Толокунської Рудні.

Sitta europea L. Смовзик. Покрик чули в сосновому лісі коло Глібівкп.

Motacilla alba L. Плиска біла. Дуже звичайний птах. 18 червня коло Нових Петрівців бачили молоді, що добре літали.

Budytes flava (L). Плиска жовтобрюшка. Дуже звичайний птах. 29 червня коло Сваромля знайдено гніздо з п'ятьма пташенятами та одним зовсім свіжим яйцем.

Anthus trivialis (L). Пікавка лісова. Багато знайдено її 21 червня коло Толокунської Рудні на гніздуванні.

Alauda arvensis L. Жайворонок польовий. Скрізь його було чимало. Самці ще співали. 17 червня на острові Загибельному (проти Сваромля) знайдено гніздо з чотирма пташенятами напівдорослими.

Emberiza citrinella L. Вівсянка жовтобрюшка. Траплялася часто. 21 червня коло Толокунської Рудні знайдено гніздо з 4 яйцями з зародками, 25 червня коло Пічок знайдено гніздо з 3 яйцями з зародками, 26 червня в Толокунській Рудні знайдено гніздо з 3 яйцями теж з зародками. Це безперечно були другі кладки яєць вівсянки.

Glycispina hortulana (L). Вівсянка садова. Характерний спів цієї вівсянки чули 20 червня коло Глібівки. Багато цих пташок співало коло Толокунської Рудні 21 червня. 27 червня коло Толокунської Рудні знайдено гніздо з 4 яйцями з зародками.

Passer domesticus L. Горобець хатній і **Passer montanus** L. Горобець польовий.

Обидва види горобців бачили дуже часто коло гнізд чорногоуза. В стінках цих гнізд, а також в дуплах по-під ними горобці охоче будували свої гнізда.

Fringilla coelebs L. Зяблик. Траплявся часто. 21 червня коло Толокунської Рудні знайдено гніздо з 5 яєчками з маленькими зародками. Мабуть це була вже друга кладка.

Cannabina cannabina (L). Коноплянка. Співи коноплянок чули 24 червня коло Окунинова (Остерськ. пов.).

Carduelis carduelis (L). Щиглик. Співи чули коло Толокунської Рудні.

Chloris chloris (L). Зеленька. Гніздо зеленяка з 3 свіжими яйцями знайшли в Толокунській Рудні 21 червня.

Oriolus oriolus L. Вивільга. 21 червня в Толокунській Рудні знайдено гніздо, що було на кінці довгої та тонкої галузи на 6—8 метрів заввишки. В гнізді сиділо пташеня з пір'ям „в колодках“, двох мертвих пташенят лежало на землі під гніздом.

Sturnus vulgaris sophiae Bianchi. Шпак. Великі зграї молодих шпаків помічено: 18 червня коло Тарасовичів, 21 червня—коло Толокунської Рудні, 24 червня коло Окунинова і 29 червня коло Сваромля.

Pica pica (L). Сорока. Бачили її 23 червня коло Окунинова.

Coloeus monedula soemmeringi (Fischer). Галка. Колонію галок знайдено в дуплах сухого дуба в Толокунській Рудні.

Tripanosorax frugilegus (L). Гайворон. Траплявся досить рідко, окремими особинами та парами.

Corone cornix (L). Ворона. Бачили часто. Коло Окунинова знайдено гніздо з молодими в пір'ячку.

Corvus corax L. Крук. Досить часто бачили круків, що перелітали через Дніпро.

EINE EXCURSION AUF DEM DNJEPR VON KIEW BIS STARY
GLYBOW UND RUCKWÄRTS.

von N. Charlemagne.

Längs dem Ufer des Dnjepr von Kiew bis Stary Glybow (vormals Bezirk Oster, Gouv. Tschernigow; flusswärts ungefähr gegenüber der Mündung der Pripjat) wurden auf Exkursion von 17 bis 29 Mai 1908 folgende Arten beobachtet: von Säugetieren: *Nyctalus noctula*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Eptesicus serotinus*, von Reptilien: *Natrix natrix*, *Emys orbicularis*, von Amphibien: *Rana esculenta*, *ridibunda*, *Rana arvalis*, *Pelobates fuscus*, *Hyla arborea*, *Bombinator bombinus* und *Bufo viridis*.

Die im ukrainischen Text aufgezählten (85) Vogelarten nisten mit Ausnahme von *Larus canus*, *Larus fuscus* und *Pelidna alpina* im genannten Gebiet. Die obengenannten drei Vogelarten waren Junggesellen; die zufällig nach dem Frühjahrszug geblieben waren.
